

Csipetnyi detektívtörténelem¹

Bevezetés

A magyar állami rendőrség történetének fontos mérföldköveiként tartjuk számon a Budapest-fővárosi Magyar Királyi Államrendőrség 1881-es megalakulását, illetve e szervezet „*kebelén belül*” az első civil ruhás bűnügyi felderítő szervezet, a Detektívtestület 1886-os létrehozását. Az emberiség történetének korai időszakából származó emlékek között is szép számmal találunk a bűnnel, illetve a bűn elleni fellépés különböző formáival kapcsolatos kinyilatkoztatásokat. Ennek ellenére a rögzített szabályok szerint eljáró, törvény által létrehozott, egységes elveken szervezett, központosított bűnüldözésre mégis sokat kellett várni. Ennek egyik alapvető oka egy, az adott térségben mindenkire vonatkozó és mindenkivel szemben alkalmazható, a többség által beszélt nyelven (is) írt, mindenki által megismerhető anyagi és eljárásjogi büntetőkódex hiánya.

Hazánkban Árpád-házi királyaink már a kezdet kezdetén is igyekeztek megtenni mindent a rend fenntartása érdekében. Szent István szigorú büntetések kilátásba helyezésével próbálta elejét venni – elsősorban az élet és a vagyon elleni – delictumok elszaporodásának². Szent László követte elődei következetes büntetőpolitikáját. Sőt, több ponton még szigorításokat is eszközölt³, illetve az uralkodó módot adott „*forrónyomos*” tevékenységre,

¹ A tanulmány a „*Jubileumi emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére – szemelvények az állami bűnüldözés történetéből*” című (írta és szerkesztette dr. Szomor Sándor, Budapest, 2011.) kötetben publikált írásaim, illetve szakmatörténeti kutatási eredményeim felhasználásával készült.

² Vö. *Szent István Dekrétomainak Második Könyve*; 13, 14, 16, 29, 36, 39, 40, 41, 46 és 55. fejezet.

³ Vö.: *Szent László Király Dekrétomainak Második Könyve*; 2. Fejezet arról, ha szolga lop.

azaz „*a lopott jószág nyomon követésére*” a gazdának, „*nehogy a falubeliek a barmaikat kihajtván, eltapodják a keresett nyomot;*” és szükség esetén házkutatásra is, „*... ha pedig ..., akkor a nyomozók házról-házra motozzanak.*” Emellett jeles uralkodónk Dekrétumai Harmadik Könyvének bevezetőjében feladatul határozta meg a „*tolvajságba*” esők elleni fellépést azoknak, „*a kiket közönségesen öröknek neveznek*”, egyúttal utasította a király követét, járjon faluról falura, és „*tudakozzék a faluk népétől; és valahol tolvajt tudnak jelentsék meg.*”⁴

Az ezt követő századokban több magyar és idegen, jelentős, illetve kevésbé jelentős hatású büntetőjog-gyűjtemény gyakorolt hatást a hazai igazságszolgáltatásra⁵. Természetesen – egymástól függetlenül, a helyi érdekekre figyelemmel – vármegyei és városi statútumok egész sora szabályozta a törvénysértőkkel szembeni fellépést. Több évszázadnak kellett eltelni a magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. tc.⁶ (alkotója, Csemegi Károly után „*Csemegi-kódex*”) megszületéséig.

⁴ Vö.: *Szent László Király Dekrétomainak Harmadik Könyve*; 1. Fejezet a századosokról és tizedesekről, 3.§.

⁵ Ezek közül is talán a legjelentősebb az országbírói ítélmester Werbőczy István által 1514-re elkészült „*Hármaskönyv*” (*Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Incltyi Regni Hungariae*). A „*Tripartitum*” tulajdonképpen sosem emelkedett törvényi erőre, mégis – számtalan kiadást megélve – több évszázadon keresztül a magyar jogalkalmazás alapműveként szolgált. Említést érdemel V. Károly császár „*Constitutio Criminalis Carolina*” címet viselő törvénykönyve 1532-ből; a vértörvénynek is nevezett „*Praxis Criminalis*” néven elhíresült, III. Ferdinánd által 1656-ban kiadott büntető perrendtartás; Mária Terézia „*Constitutio Criminalis*”-a és II. József büntető törvénykönyve; az 1689-es Kollonics-féle Országsszervezési javaslat; a „*Novum Tripartitum*” 1719-ből; Bencsik Mihály 1712–15-ös országgyűlésen előterjesztett javaslata; az 1795-ös gróf Zichy Károly országbíró által vezetett bizottság tervezete; Vuchetich Mátyás Gyakorlati büntetőjog könyve és az 1843-ban elkészült – Deák Ferencet is soraiban tudó országgyűlési bizottsági – büntető kódex-tervezet; az „*1852. május 27-i császári nyílt parancssal kihirdetett osztrák Büntető törvénykönyv*”; az 1860 októberében kibocsátott ún. Októberi Diploma, illetve az ennek nyomán összehívott Országbírói Értekezlet által megalkotott „*Ideiglenes Törvénykezési Szabályok*” (ITSZ); az 1872-ben kiadott, az ideiglenes bünvádi eljárásról szóló, ún. „*Sárga könyv*”.

⁶ Vö.: „*A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről*”, Pfeifer Ferdinánd kiadása. Budapest, 1878.

A rendőrség büntetőeljárásban betöltött szerepét átfogóan, kellő részletességgel első ízben a magyar büntető-törvénykönyvek végrehajtása tárgyában kiadott 38.547/1880. BM számú körrendelet szabályozta⁷, amelynek elején a jogalkotó felhívta a figyelmet a törvényes intézkedések fontosságára⁸.

Kísérletek bűnüldözési feladatokat is ellátó rendőri szerv létrehozására

II. József központosított hatalom létrehozását célzó intézkedései során állami rendőrség szervezésébe kezdett. Budára és Pestre (egy-egy rendőrbiztos mellett) közös rendőrigazgatót nevezett ki, Perczel István kapitány személyében. Az „új” rendészeti szerv a király haláláig működött. Ezt követően a vármegyék, a városok visszanyerték alaposan megnyírbált jogaikat, és többségében visszatért minden a megszokott kerékvágásba. Pár esztendő elteltével I. Ferenc császár lehetőséget biztosított⁹ már a megyéknek is, hogy külön bűnüldöző szervezetet hozzanak létre. Néhány évtizeddel később a Helytartótanács – a közállapotok javítása érdekében – 1836-ban utasítást¹⁰ adott a rendőrség újjászervezésére. A feladatot báró Mednyánszky Móric szervezőbiztosra (királyi szervezési kommisszárius) testálták, aki a főkapitány részére is részletes utasítást készített, amely öt részből állt: „1. Pontos ismeret és áttekintés a város összes lakói felett, úgy az idegeneket, mint az idevalókat illetően. 2. Általános biztonság. 3. Nyilvános felügyelet.

⁷ Magyarországi Rendeletek Tára, Tizennegyedik folyam. M. Kir. Belügyministerium – Légrády Testvérek. Budapest, 1880. 629–632. o.

⁸ „... Különösen pedig felhívom a törvényhatóságot, miszerint az illető tisztviselőket, úgy az 1878. évi V. tc., valamint az 1880. évi XXXVII. tc. tanulmányozására és oda utasítsa, hogy az ezen törvénycikkekben, valamint az általam kiadott utasításokban foglaltak legpontosabb foganatosítását lelkiismeretes kötelességüknek tartásák; figyelmeztetvén őket egyszersmind azon személyes felelősségre, mely reájuk akár a mulasztásból, akár a törvények nem szabályos alkalmazásából hárul.”

⁹ Vö.: 1794. március 21-én közrebocsátott 4052. sz. intimátum (belső utasítás, körirat, körlevél).

¹⁰ Vö.: Helytartótanács 16.844. számú rendelet.

4. *Mulatságok. 5. Nyilvános rend.*”¹¹ A szabályozás meghatározta a fontosabb rendészeti potentátok feladatát is, és egészen 1848-ig hatályban maradt.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején megszülettek a nemzeti őrseregről¹² és a szabad királyi városokról megalkotott törvénycikkek¹³. Szemere Bertalan belügyminiszter elképzelései alapján 1848 tavaszán megszervezték az „*Országos Rendőrség*”-et, a rendőrséget elkülönítették a Belügyminisztériumtól, és – közvetlenül az Országos Honvédelmi Bizottmánynak alárendelve – létrejött az Országos Rendőri és Postaosztály. A szabadságharc bukása után a császári erők teljesen befolyásuk alá vonták a magyar közigazgatást. Budán és Pesten egészen 1861-ig – 1851-től Pest-Budai Cs. Kir. Rendőr-igazgatóság elnevezéssel – az osztrák császári rendőrség működött. Az Októberi Diploma nyomán 1861-ben Rottenbiller Lipót, Pest főpolgármestere megbízta Podmaniczky Jánost – rendbiztosi rendszert is működtető – önkormányzati városi rendőrség megszervezésével, amelynek szolgálati utasítását a városi tanács dolgozta ki. Az 1848–49-ben megfogalmazott főváros-koncepció végül a Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. tc. rendelkezéseiben realizálódott. E törvény 20.§-a akként rendelkezett, hogy „*A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam – fővárosi rendőrség – neve alatt saját közegei által kezeli.*” Az egységes fővárosi rendőrség ekkor még csak papírra vetett remek gondolat maradt. Hosszas vajúrást követően a szervezet konkrét formát öltött a Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. tc. rendelkezései alapján. A kis létszámú, alacsony fizetésű, szakképzetlen személyekből álló rendőri

¹¹ Borbély Zoltán – Dr. Kapy Rezső: *A 60 éves Magyar Rendőrség 1881–1941*. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1942. 13–14. o.

¹² A nemzeti őrseregről szóló 1848. évi XXII. tc.: „*A személyes és vagyonbátorság, a közcsend és belbéke biztosítása, az ország polgárainak örökösére bizatik...*” A sajtószabadság visszaállításának első évében. Trattner és Károlyi Könyvnyomtató Intézet. Pest. 47–52. o.

¹³ A szabad királyi városokról szóló 1848. évi XXIII. tc. A sajtószabadság visszaállításának első évében. Trattner és Károlyi Könyvnyomtató Intézet. Pest. 52–57. o.

szervezet nem oldotta meg a gondokat, és a polgári biztosokra alapított tevékenység körül az 1880-as évek közepére egyre több botrány robbant ki. A Pesti Hírlap „Országos rendőrség” című vezércikkében¹⁴ követelte a rendőrség átszervezését, egyúttal egy detektív osztály felállítását: „A mi pedig a magasabb szellemi képességet illeti, az magában sem a zsandárságtól, sem a katonailag szervezendő rendőrségtől nem várható, értjük a detektív osztályt. Ez a rendőrség lelke, az állami gondviselés mindentlátó szeme s mindentudó agyveleje. Jól szervezett, kitűnő detektív osztály nélkül nincs rendőrség, nincs közbiztosság, ... Detektív osztályt ... okvetlenül teremtenünk kell Budapesten s pedig oly hatáskörrel, mely kiterjedjen az egész országra. ... Anglia csak elég szabad ország, Franciaország pedig köztársaság s mindegyik így szervezete titkos rendőrségét anélkül, hogy eszébe jutna bárkinek, akár egyiket, akár másikat rendőrállamnak tartani. ... ”

A székesfővárosi államrendőrség vezetését 1885 tavaszán Török János¹⁵ vette át, aki tanulmányozta Bécs, Berlin, Párizsi és London rendőrségeinek szervezetét, munkamódszereit. Kinevezését követően vasszigorral látott neki a korrupt, megbízhatatlan elemek eltávolításának¹⁶, és helyükbe igyekezett jól képzett, megbízható személyeket kinevezni. A főkapitány személyében bekövetkezett változás jelentős átalakulást hozott a bűnügyi szolgálat életében is. Boda Dezső főkapitány a Detektívtestület fennállásának negyedszázados évfordulója alkalmából a következőket írta: „...A főváros fejlődésével azonban a rendőrségnek is kellett lépést tartania s mindinkább érezhetővé vált annak szükségessége, hogy a rendőri őrszemélyzetre bízott

¹⁴ Pesti Hírlap 212. szám. 1884. augusztus 2. 1–2. o.

¹⁵ Thaisz Elek felmentéséhez és Török János (1843–1892) budapesti főkapitánnyá történő kinevezéséhez kapcsolódó néhány fontosabb dokumentum fellelhető a Magyar Országos Levéltár, Magyar királyi belügyministeri Elnökség iratai között: vö.: 649 Sz./eln. 1885.; 718 Sz./eln. 1885.; 2947 Sz./eln. 1885.

¹⁶ A főkapitány ténykedését a korrupt polgári biztosok ellen indult büntetőeljárások, szükség esetén letartóztatások kísérték. Akik tehettek, nyugdíjba vonultak (jó néhány kérelem található a Magyar Országos Levéltár, Magyar királyi belügyministeri Elnökség iratai között is), de sokan kiléptek, önként fejezték be hivatali pályafutásukat.

külrendészeti teendők aszerint, hogy azok intéző rendőrség rendelkezéseinek előkészítésére, vagy végrehajtására irányulnak, kétféle: nevezetesen egyrészt végrehajtási, másrészt megfigyelő és felderítő funkciókra osztásának, az utóbbiak pedig egy külön segédintézményre ruháztassanak. ... teendők legfontosabb és legkényesebb része: a megfigyelő és felderítő szolgálat az őrszemélyzet funkciója köréből kivonassék s egy különálló testületre bizassék.”¹⁷

A Detektív Osztály megalakulása – báró Splényi Ödön, az első detektívfőnök

A Budapesti Hírlap 349. száma¹⁸ a következő hírt tette közzé: „A fővárosi titkos rendőrség. Már régebben írtuk, hogy a belügyminisztérium, belátva a régi rendszer, vagyis a jelenleg fennálló polgári biztosi intézménynek tarthatatlanságát, a külföldön sikerrel alkalmazott detektív rendszert életbe lépteti. ... a főkapitány a szervezéssel és a titkos rendőri szolgálatra alkalmas egyének kiszemelésével töltött el s az előterjesztés már a belügyminiszter asztalán van, ki a kinevezési okiratokat már a napokban aláírja. ... A titkos rendőrség főnöke tanácsosi minőségben Splényi Ödön báró¹⁹ ... 1886. évi január 1-én kezdi meg működését.”

¹⁷ Vö.: Jelentés a Budapesti Állami Rendőrség 1911. évi működéséről. Főkapitányság. Radó Izidor Nyomdai Műintézete. Budapest, 1912. 145–149. o.

¹⁸ Budapesti Hírlap 349. szám. 1885. december 20. 6. o.

¹⁹ A Magyar Országos Levéltárban őrzött 1934 Sz./eln. 1886. számú, 1886. április 17-én keltezett iraton az alábbi feljegyzés található: „(Decretum.) B”r Splényi Ödön urnak főv. ker. kapitánynak. Budapesten. A főv. rendőrségnél szervezett évi 1 500 frt fizetéssel és évi 400 frt lakpénzzel javadalmazott detektívfelügyelői állásra czimedet ezennel kinevezem.” A Budapesti Közlöny 1886. április 20-án megjelent 90. száma báró Splényi „detektív-felügyelővé” történő kinevezése mellett beszámol dr. Sélley Sándor bűnügyi osztályvezetői, Chudy Hugó, Saly Károly kerületi kapitányi és Krecsányi Kálmán írónoki megbízatásáról is.

Az 1895-ös évről szóló rendőri jelentés a Detektív osztály megszületéséről ekképp emlékezett meg: „A bűnügyi rendészeti szolgálat terén bekövetkezett kiváló fontosságú átalakulás legelső alapja ugyanis Tisza Kálmán belügyminiszternek az 1885. évi december 4-én 4786 eln. 85. szám alatt kelt rendeletében van letéve, a melyben foglalt felhatalmazás alapján Török János főkapitány december 8-án 11.206. fk. eln. 85. szám alatt 28 ideiglenes detektívet nevezett ki²⁰. Ugyancsak Tisza Kálmánnak mint belügyminiszternek azon év december 13-án 4996. eln. 85. szám alatt kelt rendeletében foglalt felhatalmazás alapján Török János főkapitány december hó 17-én 11.600. fk. eln. 85. szám alatt kinevezte a még rendszeresített 8 ideiglenes minőségű detektívet, kiknek 600 frtot tevő évi fizetésük 1886. év január 1-től, 200 frt évi lakbérük és pedig 28 detektívnek 1886. május 1-től, 8 detektívnek 1886. év október 1-től ki is lett utalványozva.”²¹

²⁰ A kinevezett detektívek névsorát a 40 éves jubileumi emlékalbum a következők szerint örökítette meg, Vö.: Vécsey Leo: A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1927., 16–17. o.

²¹ A Budapest Fő- és Székesvárosi Állami Rendőrség 1895. évi működése, kiadta a Főkapitányság, Pesti LLOYD-társulat Könyvnyomdája, Budapest, 1896., 97. o.; – Meg kell jegyezni, hogy a kinevezésekkel kapcsolatosan más későbbi források, mint például a Baksa által szerkesztett Almanach (42. o.) a 4996 Sz./eln. 85. számú belügyminiszteri rendeletet és a 11.600/fk. eln. 85. számú főkapitányi rendeletet, míg a Vécsey-féle jubiláris album

A Detektívtestület – ahogy megalakításakor hívták: Detektív Osztály – működése első időszakában nem önálló szervezetként tevékenykedett, nem rendelkezett szolgálati utasítással sem. Feladataikat a főkapitányság bűnügyi osztályának referensei, a kerületi kapitányok és osztályvezető tanácsosok felügyelete mellett látták el, ebből adódóan a Detektívtestület fejlődésére komoly ráhatással bírtak. E vonatkozásban mindenképpen említést érdemel a Bűnügyi Osztály vezetője, dr. Sélley Sándor. Komoly szerepe volt abban, hogy a Detektív Osztály hamarosan ismertté vált nem csak a Monarchia területén, hanem a határokon túl is.

A Bűnügyi Osztály tevékenységének segítésére létrehozott „*kisegítő erő*” a főkapitányság Hatvani utcai épületében²² kezdte meg munkáját. Splényi nagy elánnal látott neki az írásba foglalt szabályok szerint működő, egységes szervezetű osztály megszervezésének. Hamarosan elkészült a „*Detectiv osztály szolgálati utasítása*”²³, amelyet felterjesztettek a belügyminiszternek jóváhagyásra²⁴. A tervezet deklarálta, hogy a detektív osztály

(16. o.) csak a 4996 Sz./eln. 85. számú belügyminiszteri rendeletet jelöli meg alapdokumentumként.

²² A Budapesti Államrendőrség a „*Régi Tornyos Városházán*” eltöltött évek után 1877. november elsejétől működött a Hatvani utca 584. szám alatti (mai Kossuth Lajos utca), volt Grassalkovich-palotában.

²³ Lásd: Magyar Országos Levéltár, 7214. fk. eln. 86. számú iratok. E dokumentumok között található egy teljes, kézzel írt (Török János főkapitány aláírásával ellátott) szabályozás tervezet. Az 1886 nyarán felterjesztett detektív szabályzatot – többszöri módosítást követően – végül a belügyminiszter 359. res. 88. számon jóváhagyta, amely már az új elhelyezési körlet birtokba vételét követően, 1888. július 1-jén lépett hatályba. Ezzel egy időben a detektívfelügyelő fizetését – figyelemmel a „*szerfelett terhes, sokoldalú képzettséget és sok költséget igénylő állásra*” – a belügyminiszter 1437. eln. 88. számú rendeletével 1 800 forintra emelte, illetve emellett 1 200 forint lótartási átalányt is kiutalt, továbbá március 12-én rendőrtanácsossá nevezte ki.

²⁴ Ezzel kapcsolatban ugyancsak 7214. fk. eln. 86. szám alatt olvasható egy főkapitányi felterjesztés a „*Nagyméltóságú magyar királyi Minister-elnök és Belügyminister*”-nek címezve a „*detectiv osztály szervezése tárgyában*”. E dokumentum részben tájékoztatást ad a detektív munkával kapcsolatban tett addigi intézkedésekről, egyúttal kéri a szabályzat miniszteri jóváhagyását: „... *Tiszteletteljesen kérem mindezek után, hogy a most felterjesztett szolgálati utasítást, jelen részletes indokolásom kegyes figyelembe vétele mellett, jóváhagyni 's annak gyakorlati életbe léptetése céljából magas rendeletét mielőbb hozzám leküldeni méltóztassék. Budapesten 1886 évi Július hó 20-án. Török János kir. tanácsos*

a budapesti magyar királyi államrendőrség kiegészítő egysége, és feladata a főkapitányi hivatal, a kerületi kapitányi hivatalok, a bejelentési hivatal és a tolonckezelő hivatal munkájának támogatása a közrend és a közbiztonság fenntartása érdekében. Meghatározta a függelmi viszonyokat, az osztály helyét a rendőrség „*kebelében*”, a felépítését, az ügyrendet, a detektívvé válás feltételeit. A feladatellátás formáinak a figyelő, a megelőző és a felfedező tevékenységet jelölte meg. Ez az egység vezette a bűnügyi nyilván tartást, tárolta a büntettek értesítő íveit, fényképekkel („*acta personalia*”), a „*rovott előéletű egyének*” és a rendőri felügyelet alatt álló személyek kimutatását, a tömeglakások, búvóhelyek és játékbarangok elkülönített lajstromát.

Természetesen a szabályalkotás közben a munkának is folynia kellett, ami mindennek nevezhető volt, csak zökkenőmentesnek nem. A detektív-felügyelő mellett ugyanis ekkor közvetlenül összesen 5 fő, Garlathy Ödön rendőrfogalmazó, Bolla István és Haluska Lajos detektív, illetve 1-1 díjnok és polgári rendőr dolgozott. A többiek a bűnügyi osztályra és a kerületekbe voltak szolgálatteljesítésre vezényelve. A főkapitány gyorsan belátta a helyzet fonáságát, a felderítő munkára gyakorolt igencsak káros hatását, és báró Splényi javaslatára – augusztus elsejei hatállyal – a kinevezett detektíveket „*berendelte*” a detektív osztály kötelékébe²⁵. A detektívfelügyelő közvetlen irányítása alatt ezzel megalakult az akkor 36 fős egység, igaz, ezt követően is gyakran került sor vezénylésekre. Elkészült az első szolgálati beosztás, és a még ideiglenes jellegű státuszon lévő detektívek véglegesítése még abban az évben megtörtént²⁶.

főkapitány” A felterjesztésről Török János főkapitány július 21-én külön levélben tájékoztatta Splényi Ödönt, amely leiratnak hiteles másolata szintén a 7214. fk. eln. 86. számú dokumentumok között megtalálható.

²⁵ Vö.: 1886. július 18-án kiadott 7132. fk. eln. 86. számú rendelet. Erről a döntéséről, annak okáról a már citált 7214. fk. eln. 86. számú felterjesztésben is említést tesz: „... Ezen célzat által vezéreltetve, első sorban az iránt tettem intézkedést, hogy a jelenleg még az egyes osztályoknál, valamint kerületi kapitányságoknál, nemkülönben a vasutak pályaházainál szétszórva működő detectivek, f.év Augusztus hó 1étől kezdve, mindezen helyekről bevonassanak, 's összehangzó működtetés céljából a detectivfelügyelő közvetlen felügyelete alá helyeztessenek.”

²⁶ Vö.: 1886. december 12-én kiadott 80.218/VII. számú belügyminiszteri rendelet.

A növekvő létszámú rendőrség számára egyre szűkösebb Hatvani utcai épületből – az 1887. évi V. tc. a budapesti fővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítására és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről felhatalmazása alapján – 1887-ben a budapesti m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatala átköltözött a Budapesten Lipótváros Zrínyi utca és Ferencz-József tér sarkán fekvő, a volt Európa szálló épületébe. A Detektív Osztály a Bűnügyi Osztállyal együtt az új épület II. emeletén nyert elhelyezést. Időközben a feladatok is felszaporodtak, mivel a fővárosi rendőrség hatáskörét az 1889. évi XLVI. tc. – 1890. január elsejei hatállyal – kiterjesztette „*Uj-Pest és Rákos-Palota községek területére*” is. A főkapitány 1890 tavaszán a detektívek munkarendjének átalakításáról döntött, és javaslatot tett báró Splényi más beosztásba helyezésére is (véltetően azért, mert a detektívfelügyelő folyamatosan arra törekedett, hogy mind nagyobb önállóságra tegyen szert, törekvéseit sem a főkapitány, sem a bűnügyi osztályvezető nem nézték jó szemmel²⁷). Rövid előkészítés után az év május 20-án a főkapitány felterjesztette²⁸ jóváhagyásra a második „*Detektív-szabályzat*”-ot, amelyet gróf Szapáry Gyula miniszterelnök és

²⁷ A végtelenül szigorúnak, de igazságos döntéshozónak tartott Török János most sem hazudtolta meg önmagát. A kialakult helyzetet – szem előtt tartva Splényi hibái mellett elvitathatatlan érdemeit is – igyekezett úriember módjára megoldani. Erről tanúskodik például a Magyar Országos Levéltárban őrzött, 1890. május 10-én keltezett 337. *fk. eln. 1889.* számú dokumentum is: „*Gróf Teleki Géza volt belügyminiszter úr Ő Nagyméltósága 1889. évi Deczember 18-án 1090/res szám alatt kelt hozzám intézett magas rendeletével kijelentvén, hogy a fővárosi állami rendőrség kebelében létező detectiv intézményt fejleszteni és tökéletesíteni kívánja, engemet felhívott, hogy az intézmény újjászervezése tekintetében rövid idő alatt javaslatot előterjesszek.*” Ebben a több oldalas levélben többek között részletesen kifejtette, hogy a bűnügyi osztályvezetővel egyetértésben helyesnek tartja a független viszonyokat, nem tartja annak a detektívek szervezetének újjászervezését, különösen nem a bűnügyi osztály mellé emelését, és nagyarányú módosítást sem javasol a detektív-szabályzatban. Ellenben mindenképpen fontosnak tartotta egy személyi intézkedés meghozatalát: „*..., midőn Excellenciádat mély tisztelettel kérem, miszerint intézkedni szíveskedjék, hogy az új számfeletti rendőrtanácsos, br. Splényi Ödön úr a fővárosi rendőrség kebelében mielőbb egy oly hivatali állást foglaljon el, mely az eddigi törvényen alapuló gyakorlat szerint a rendőrtanácsosokat megilleti...*”

²⁸ Magyar Országos Levéltár, 5002. *fk. eln. 1890.* számú dokumentum.

belügyminiszter jóváhagyott²⁹. Az új, „Szabályzata a fővárosi rendőrség kebelében szervezett »detectiv-testület«-nek” (a továbbiakban: Det. szab. II.) 1890. június 5-én került kihirdetésre³⁰. Ez a dokumentum elődjétől alapvetően két dologban különbözik. Egyrészt először említette a detektív osztályt „Detectiv-testület” néven, másrészt az egység adminisztratív munkaterheit csökkentendő a bűnügyi nyilvántartás kezelése visszakerült a bűnügyi osztályhoz³¹.

A rendelkezés öt fejezetre volt osztva:

„I. fejezet A detectiv testület feladata, hatásköre és szolgálati viszonya;

II. fejezet A detectiv testület szervezése;

III. fejezet A detectivok próbakénti kinevezése, véglegesítése, elbocsátása, nyugdíjaztatása.

IV. fejezet Napdíjak, költségek megtérítése és jutalmazása.

V. fejezet Fegyelmi eljárás³².”

A kiegészítő szervezet jellegét hangsúlyozta a 3.§, amelynek értelmében a „detectiv testület önállóan bűnügyi nyomozatokat³³ nem indíthat, – valamilyen a főkapitány, vagy a bűnügyi osztály vezetőjének tudta nélkül nem

²⁹ Vö.: 1890. évi június 1-én kibocsátott 1915. sz. eln. rendelet.

³⁰ Vö.: 5499. fk. eln. 1890. sz. rend; Budapest-Fővárosi Rendőrségi Törvény, 1881. évi XXI. tc. szentesítést nyert 1881. évi április 11. – kihirdetett az Országgyűlés mindkét házában 1881. április 12. – fontosabb belügyminiszteri és főkapitányi rendeletekkel, Lempel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása, Budapest, 1892., 124–140. o.

³¹ Vö.: Det. Szab. II. 11.§

³² A szabályzat e fejezete szoros egységet képezett a belügyminiszternek a Budapest fővárosi rendőrség fegyelmi szabályairól és a fegyelmi eljárásról 1882-ben kiadott 24.301. számú rendeletével.

³³ Az írott, egységesen alkalmazandó büntető törvény fontosságát hangsúlyozza az ekkor hatályban lévő bűnvádi nyomozatokban a fővárosi államrendőrség által követendő eljárás tárgyában kiadott 1887. évi 10663. fk. eln. számú utasítás is: „I.§ A nyomozás tárgyát a bűntett, vétség, kihágás elkövetésére, azok tettesére és netaláni részesére mutató jelenségeknek, körülményeknek és adatoknak azon célból való kiderítése és összegyűjtése képezi, hogy a kir. ügyész meggyőződést szerezzen magának: vajjon a vizsgálat elrendelésének

folytathat. – Köteles tehát a detektiv felügyelő minden hozzá jutott büntetendő cselekményre vonatkozó névtelen levelet, vagy bizalmas jelentést, az ügy természetének megfelelőleg kellő időben, a bűnügyi osztály vezetőjének tudomására hozni.” Természetesen a detektív szükség esetén az ún. azonnalos intézkedések megtételéről önállóan is rendelkezhetett: *„Érintetlenül marad azonban minden rendőrközeget megillető azon joga, mely szerint, ha olyan büntetendő cselekmény jut tudomására, melynél az azonnali intézkedés elmulasztása veszélylyel járna, – önálló intézkedéseket tehet. Az ily intézkedés is azonban, lehetőleg gyorsan a központi bűnügyi osztály vezetőjének tudomására hozandó.”*

Nem sokkal ezt követően báró Splényi Ödönt – aki a detektív osztály megszervezőjeként és vezetőjeként bizonyította magas szintű rendőri kvalitásait – 1890. június 5-én megbízták a főváros VII. kerületi rendőrkapitányóságának vezetésével.

Szombatfalvy Albert átveszi a Detektívtestület irányítását – a második és a klasszikussá vált harmadik Detektív-szabályzat

Rendes ügymenetben a nyomozás megindításával – *„esetleg a nyomozati irány megjelölése mellett”* – a bűnügyi osztály vezetője bízta meg a detektívfelügyelőt. *A detektiv testület tagjai eljárásuk eredményét jelentés alakjába foglalják.”* Ezek a jelentések képezték az alapját a detektívfelügyelő írásbeli vagy szóbeli jelentéseinek, illetőleg megkeresésre adott válaszát magába foglaló átiratainak. Nem levelezhettek sem bíróságokkal, sem más közigazgatási hatóságokkal. Mindennapi *„praeventiv”* tevékenységükhöz tartozott azonban a *„rovott előéletűek ellenőrzése”*. A detektívek folyamatosan figyelemmel kísérték azoknak a büntetett előéletű személyeknek az

indítványozására elegendő bizonyíték létezik-e? ... 4. § A felfedező rendőri tevékenység (nyomozás) csak is oly cselekmények miatt teendő folyamatba, a melyet a törvény, miniszteri rendelet vagy a törvényhatóság kiadott szabályrendelete büntetendő cselekménynek nyilvánít.”; Vö.: a már idézett Budapest-Fővárosi Rendőrségi Törvény, 1881. évi XXI. tc. – fontosabb belügyminiszteri és főkapitányi rendeletekkel. Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása. Budapest, 1892. 112–113. o.

életvitelét, akik továbbra sem tudtak „*állandó, rendes és tisztességes keretet kimutatni, a kik tehát a visszaesés alapos gyanújával terhelhetők ...*” Emellett az ellenőrzés alá vontak a detektívfelügyelő előtt – az általa meghatározott rendszerességgel – kötelesek voltak megjelenni és számot adni sorsuk alakulásáról. A Detektívtestület szervezeti struktúrája nem tér el a már korábban, az első szabályzatban felvázolttól.

A folyamatos kapcsolattartás érdekében a detektívfelügyelő a főkapitánynál és a bűnügyi osztály vezetőjénél naponta, a reggeli órákban „*személyesen jelentkezni köteles*”, illetve szolgálatát úgy osztja be, hogy rendszerint „*déli 12 órakor és este 6 órakor a hivatali helyiségében található legyen*”. Érdekes eleme a szabályozásnak, hogy a Detektívtestület munkáját a főkapitány engedélyével „*magánosok*” is igénybe vehették, a szolgáltatásért fizetni kellett.

Az új szabályzattal a tarsolyában vette át a stafétabotot a detektívfelügyelői beosztásban 1890. június 7-én Szombatfalvy Albert. Török János főkapitány – egészen 1892. szeptember 2-án bekövetkezett haláláig – továbbra is kiemelt figyelemmel, nagy odaadással támogatta a Detektívtestület munkáját. Lehetőségei szerint folyamatosan növelte a létszámot, például 1892-ben 25 ideiglenes detektívet nevezett ki, létrehozta a detektívfelügyelő-helyettesi beosztást, továbbá a gyakorlati tapasztalatok alapján

szorgalmazta egy új „*Detectiv-szabályzat*” elkészítését is. Török János halálát követően a főkapitányi széket a bűnügyi osztály vezetője, dr. Sélley Sándor foglalta el, az ő helyére dr. Farkas Lajos rendőrtanácsost nevezték ki. Az 1893. évi IV. tc.³⁴ alapján többek között emelkedett a detektívek fizetése, és elkészült a megújított szabályzat, amelyet a belügyminiszter 1893. november 24-én, „*A detectiv testület szabályzata és szolgálati utasítása*”³⁵ címmel hagyott jóvá (a továbbiakban: Det. szab. III.).

A Budapest Fő- és Székesfővárosi Állami Rendőrség 1895. évi működését taglaló jelentés múltidéző blokkjában a következőképpen jellemzi a Det. szab. III-at: „*A Szervezeti szabályzat tágabb működési kört biztosított a detektivtestületnek, a Szolgálati utasítás pedig a detectivok eljárásában egyöntetűséget és biztosságot állapított meg, a mi által módja lett ejtve annak, hogy a detektivek nagyobb erélylyel s így természetesen nagyobb sikerrel működhessenek.*” A Det. szab. III. egyértelműen arra az alapelve épül, miszerint alkotmányos alapokon nyugvó, az állampolgárok jogait a legmesszebbmenőkig tiszteletben tartó, egységes szemléletű, törvényes és mégis hatékony bűnüldözői munka kizárólag írott szabályok alapján végezhető. A dokumentum „*I. Szabályzat*” része fő vonalaiban megegyezik az első és a második szabályzattal. A Det. szab. III. nagyszerűségét és korszerűségét az adja, hogy az újdonságként megjelenő „*II. Szolgálati*

³⁴ A törvény „A” melléklete a detectiv-felügyelőt a VIII., a detectiv-felügyelő helyett a IX., míg a többi detectivet a X. fizetési osztályba sorolta. A „B” melléklet szerint az V. fizetési osztályba soroltakat (2 fizetési fokozatban) 5 000, illetve 4 000 forint fizetés illette meg, míg ez az előbbieken említett fizetési osztályokban a fizetés a következők szerint alakult: VI. (2 f.f.) 3 000 és 2 500 forint; VII. (3 f.f.) 2 400, 2 200 és 2 000 forint; VIII. (3 f.f.) 1 800, 1 600 és 1 400 forint; IX. (3 f.f.) 1 300, 1 200 és 1 100 forint; X. (3 f.f.) 1 000, 900 és 800 forint. E mellett a már citált fizetési osztályoknak és fokozatoknak megfelelően 100–350 forintig terjedő lakpénz is járt. Vö.: Az 1893^{-dik} évi törvények gyűjteménye, Kiadta a M. Kir. Belügyministerium, Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, Budapest, 1893., 25–37. o.

³⁵ Vö.: Krecsányi Kálmán: Kihágási eljárás jogalapját képező székesfővárosi törvényhatósági szabályrendeletek és főkapitányi rendeletek gyűjteménye, kiegészítve a székesfővárosi M. Kir. Állami Rendőrség szervezetét, hatáskörét és működését érintő szabályozó rendeletekkel és utasításokkal, Budapest, 1894., 69–90. o.

utasítás” (a továbbiakban: Szolg. ut.) megtölti a dokumentumot szakmai tartalommal:

„Általános rész.

A) A detectivek kötelességei.

- a) Általános követelmények.*
- b) A detectiv magatartása a magánéletben.*
- c) A detectiv magatartása a szolgálatban.*
- d) A detectiv szolgálati teendői.*

B) A detectivek jogai.

Különös rész.

A) Szolgálati beosztás.

- a) A központi felügyeleti szolgálat.*
- b) A tartalék szolgálat.*
- c) A vasúti szolgálat.*
- d) A hosszú portyázó szolgálat.*
- e) A rövid portyázó szolgálat.*
- f) Az éjjeli szolgálat.*
- g) A nyomozó szolgálat.*

B) Különös teendők és szabályok.”

A norma megadja a detektív fogalmát: *„A detectiv azon közege a közbiztonsági rendészetnek, mely a törvények és rendeletek által megállapított korlátok határain belül a megelőző és felfedező szolgálatot van hivatva teljesíteni.”* A *„megvesztegethetetlenség és igazságérzet minden detectivtól szigorúan megköveteltetik”,* és a *„detectivnek tudni kell, hogy a törvények és rendőri területen is érvényes rendeletek minő tettekre és mulasztásokra szabnak büntetést, ismernie kell továbbá a detectivtestület szervezési szabályrendeletét és azon törvényeket és rendeleteket is, melyek szolgálatára vonatkoznak.”* A detektív a szolgálatban *„köteles mindig magával hordozni igazolványát, jelvényét és zsebkönyvét.”* Ezen kívül *„szükséges, hogy a detectiv magánál tartson legalább 3 frt pénzt, zseborát, viaszgyertyát és*

néhány leragasztható levélborítékot. Éjjeli, vagy a fő- és székváros területén kívül teljesítendő szolgálatban a detectivnél forgópisztoly és kézi bilincs is legyen.” Kötelezve volt az előjáróival szembeni feltétlen engedelmes-ségre és tiszteletre. Az eljárás sikeressége érdekében „*a figyelés, puhato-lás, rovott múltú egyének ellenőrzése s más oly működésnél, hol a rendőri jelleg elárulása nem szükséges, a detectiv őrizze meg inkognitóját.*”

Helyszíni szemlét a bűncselekmény színhelyén több okból tarthattak a detektívek. Főként azokban az esetekben, ha szükséges volt megállapítani, hogy mikor követték el a bűncselekményt; hány személy vett részt annak elkövetésében; milyen eszközök segítségével történt a behatolás; történt-e védekezés; milyen tárgyakat törtek fel vagy mozdítottak el helyükről; a tettesek mit vittek el; a közelben lakók észleltek-e valamit, és ha igen, akkor mit; milyen tárgyakat hagytak hátra a tettesek a helyszínen; merre távoztak a tettesek és hagytak-e lábnyomokat. A szabályzat részletesen leírja a szemlék és azok életviszonyai utáni puhatolás módszerét, amelynek során csak abban az esetben fedhették fel detektív mivoltukat, amennyiben a felvilágosítást nyújtó biztosítékot adott arra nézve, hogy az „*illetőt az ellene történt puhatolásról nem értesíti.*” Minden más esetben „*rendőri jellegének titoktartása mellett igyekezzék a detectiv az illetővel ismeretségben vagy összeköttetésben állóktól megszerezni a kívánt adatokat anélkül, hogy ezek észre vegyék, miszerint a rendőrség érdeklődik az illető személy és életviszonyai iránt.*”

Az igazoltatás szabályai több mint száz évvel ezelőtt sem voltak enyhébbek, a Szolg. ut. a következők szerint rendelkezett: „*Mielőtt a detectiv valakit kilétének ő előtte, vagy valamelyik kerületi kapitányságnál való igazolásra felhívna, mindig nevezze meg magát, mutassa fel szolgálati igazolványát, mert csak igazolt közeg jogosult valakit igazolásra felszólítani.*”

Az előzőekben ismertetett néhány példa is remekül érzékelteti, hogy – kisebb módosításokkal – miért maradt évtizedekig a Det. szab. III. a detektívek munkáját szabályozó legfontosabb dokumentum.

Az 1894. év végén 11 rendőri kerületre osztott 24 401 hektárnyi terület – amelynek bűnügyi felügyeletét el kellett látniuk – meghaladta a bécsi, párizsi és a berlini rendőrökét is. A lakosok száma – a csatlakozott Újpesttel

és Rákospalotával – meghaladta az 520 000 főt. Budapesten a nyilvántartás szerint ez idő tájt 15 432 ház állt, melyekben 106 572 lakás volt kialakítva, így egy lakásra átlagosan 4,85 lakó jutott. A detektívek létszáma az 1890-es évek közepéig 50–70 fő között mozgott, ami már lehetővé tett egyfajta ügýtípusra specializálódást, „szakosodást”, csoportok alakultak, amelyeket csoportvezetők irányítottak. Külön csoportok figyelték folyamatosan a szállodákat, fürdőket, vendéglőket, kávéházakat, postahivatalokat, színházakat, dalcsarnokokat és a bordélyházakat. A Déli, Keleti és Nyugati pályaudvarokon 4 detektív volt állandóan szolgálatban, míg a VI., VII., VIII. kerületbe és Újpestre 2-2, illetve a IX. kerületbe 1 detektív lett vezényelve a bűnügyi nyomozások elvégzésére. A világos szabályok és az új munkamódszerek meghozták az eredményt. Sikerült például elfogni a hírhedt, Európa és Amerika polgárainak és persze rendőreinek oly sok álmatlan éjszákát okozó Papacosta-betörőbandát³⁶. Ezzel egy időben három – magyar elkövetőkből álló – páncélszekrényekre szakosodott bandát is sikerült leleplezni. Felderítették az 1884. január 5-én elkövetett negyedmilliós „postalopás” tetteit is.

A király 1896 elején Rudnay Bélát nevezte ki a fővárosi államrendőrség élére. Az évek során Budapest lakossága közel 600 000-re emelkedett. Ekkor a Detektívtestületet 1 fő detektívfelügyelő, 1 fő detektívfelügyelő-helyettes, 29 fő I. osztályú detektív (800 forint fizetéssel), 33 fő II. osztályú detektív (700 forint fizetéssel), 38 fő ideiglenes minőségű detektív (600 forint fizetéssel), 20 fő polgári ruhás rendőr, 2 fő kézbesítő és 2 fő díjnok alkotta. Ennek az esztendőnek a legjelentősebb rendezvényeit a magyar államiság „ezredéves” évfordulójának tiszteletére rendezett ünnepei jelentették. A rend biztosítása érdekében ideiglenes jelleggel felállítottak egy

³⁶ A sok vihart kavart, méltán világhírű 10.493/fk. II. 1895. számon folytatott nyomozás részleteiről – a szakma számára is elfogadható részletességgel – a nagy hírverés ellenére hitelesen talán egyedül csak Nemes Sándor számolt be. Vö.: Nemes Sándor: Gyakorlati nyomozás, Griff Könyvkiadó, Budapest, 1944., 225–232. o.

kerületi kapitányságot³⁷ is. Az előkészítő munkálatok során a főkapitányság készített egy úgynevezett kézi nyilvántartást³⁸, amely „*A rovott egyének rövid személyleirással ellátott betűsoros névjegyzéke*” cím alatt jelent meg. Az országos kiállítási kapitányságra 15 detektívet vezényeltek, akik a több hónapig tartó – hozzávetőleg 7,3 millió látogatót fogadó – kiállítás alatt a sok elfogás révén megerősítették a 10 év alatt kialakult hírnevüket.

A Detektívtestület szempontjából fontos változások történtek 1899-ben. Például 10 fővel emelték a detektív státuszokat, továbbá bevezették minden kapitányságra a telefonkészüléket, amely eszköz nagymértékben hozzájárult a nyomozások során a gyors információáramláshoz. A tehetségével és a bűn elleni harc iránti elhivatottságával a rendőrség pozitív megítélésén sokat emelő Székely Vladimir³⁹ rendőrfogalmazó átvette, az eddig szíveségből megtúrt, ám a XIX. század végétől jogszabály alapján működő rendőrségi sajtóiroda vezetését. Félévkor munkásságának elismeréséül Szombafalvy Albertet 1899. június elsejétől kinevezték a III. kerületi rendőrkapitányság vezetőjének, a Detektívtestület új főnöke – viszonylag rövid

³⁷ Vö.: A belügyminiszter által 1886. március 23-án jóváhagyott 3726. eln. számú szabályzat 1.§: „*A folyó 1896. évben Budapesten megtartandó országos nemzeti kiállítás időtartamára, annak a 2. §-ban megállapított területén, a személy- és vagyonbiztonság megóvása, valamint a közrend fenntartása érdekében egy külön kerületi rendőrkapitányság állítatik fel, melynek címe: »Az országos nemzeti kiállítás kerületi kapitánysága« s kiadványain használendő hivatalos pecsétje ugyanezen körirattal látandó el, középen a koronás magyar címerrel.*”

³⁸ A kiadvány összeállításához a főkapitányság nyilvántartásán kívül felhasználták „*76 magyarországi ügyészség, fegyintézet és fogház figyelembe vehető anyagát és 74 külföldi fogháznak s 4 külföldi rendőrhatalóságnak hazánk s a kiállítás közbiztonságát érdekelhető adatait is.*” Ez a kétkötetes kis opus Európában abban az időben egyedülállóan számított, tartalmazta 13 500 személy adatait, mintegy 16 700 tételre bontva. Bűnmegelőzési céllal a megjelenéssel egy időben kiadták minden rendőri szervnek, hogy a területén nyilvántartott bűnözésre hajlamos egyéneket, különösen a büntetett előéletűeket folyamatosan tartsák szemmel, továbbá „*Budapest egész területén több nyelvű intő táblát függesztetett ki a rendőrség, különösen a vasúti és hajózási vállalatok állomás helyein, a forgalmi eszközökön és olyan nyilvános helyeken, a hol a közönség sűrűbben meg szokott fordulni, felhíván a közönség figyelmét különösen a zsebtolvajokra és csalókra.*”

³⁹ Sok érdekesség olvasható tanulságos eseteiről számos könyveinek egyikében. Lásd: Székely Vladimir: Árny és derű – Egy rendőrtiszt naplójából. Centrál Nyomda, Könyv- és Lapkiadóvállalat. Budapest.

időre – dr. Ruttner Sándor lett, aki 1887-től szolgált a fővárosi rendőrségnél.

A Krecsányi-éra, a Detektívtestület fénykora

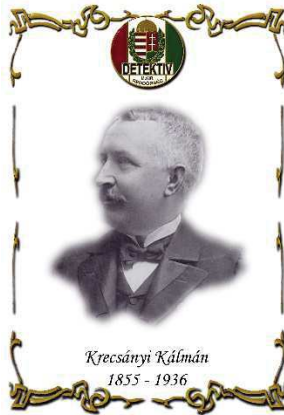
Az új büntető perrendtartás⁴⁰ életbe lépésekor 117 detektív alkotta a testületet. Az új törvény – nem kevés gyakorlati problémát okozva – eltüntette a nyomozások közül a még meglévő bizonytalanságokat⁴¹, a rendőrt az ügyész és a vizsgálóbíró hasznos és nélkülözhetetlen munkatársává tette. A detektívek munkája is új alapokra került, „*nem történhetett meg többé, – mint az előző gyakorlatban – hogy az őrizetbe vett gyanúsított heteken, sőt hónapokon át a nyomozás rendelkezésére állt a rendőrség épületében, mert az új bünvádi perrendtartás értelmében legkésőbb huszonnégy óra múltán át kell vinni az ügyészre. Így kevesebb idő áll rendelkezésre a bizonyítékok összeszerzésére és a detektív munkára... A statisztika bizonyítás szerint 1900-ban közel négyszerese lett a detektívosztály munkaterhelése az előző évek munkateljesítményeinek.*”⁴² Történt ez akkor, amikor 135 élet elleni, 13 528 vagyon elleni bűncselekmény és például 1 661 testi sértés jutott a fővárosi rendőrség tudomására.

Dr. Ruttner Sándor detektívfőnök 1901. október 27-én tragikus hirtelenséggel, szívszélhúdásban elhunyt, helyét december 4-étől Krecsányi Kálmán foglalta el.

⁴⁰ A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc., és a bünvádi perrendtartás életbeléptetése tárgyában hozott 3.200/1899. IM számú rendelet 1. § értelmében a „*bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. tc.) 1900. évi január hó 1-én lép életbe*”.

⁴¹ A bünvádi perrendtartással együtt kiadták a „*nyomozó hatóságok és közegek*” részére a 130.000/V.b. 1899. sz. belügyminiszteri rendeletet, amely négy fejezetben meghatározta a nyomozás részletszabályait.

⁴² Vécsey Leo: A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1927., 33. o.

Az új büntető perrendtartás hatására a munka fő iránya a felfedező szolgálat felé tevődött át a megelőző szolgálatról. Különös figyelmet fektettek a „*fővárosi és vidéki lapok apró hirdetéseiben rejlő veszedelmek elhárítására*” (számos kártyavető, jós, zugírász, szédelgő, uzsoraközvetítő és kuzuzsló felelt tevékenységéért a bíróság előtt), a „*hazard-, hamis kártyajáték és tiltott szerencsejáték többféle fájának*” üldözésére, a játéklarangok felfedezésére, a lóversenysport tisztaságának megóvására, a „*pornografikus képek terjesztése*” elleni fellépésre, és nem kevés munkát adtak a különböző felvonulások, nagyobb gyűlések és egyéb mozgalmak is. A bűnügyi nyomozásokra adott megbízások száma 20 218 volt, amelyekből 9 659 esetben mutattak fel eredményt.

Az új detektívfelügyelő, Krecsányi Kálmán munkásságának értékelését a 40 éves jubileumi album⁴³ a következő sorokkal indította: „... *páratlan munkaenergiája, elsőrendű nyomozószénije, lelki jósággal és megértéssel párosult vasszigora, jó példával mindig messze elöljáró fáradhatatlan szorgalma, mesterségének fanatikus szeretete mindenekfelett előse-*

⁴³ Vécsey Leo: A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, Budapest, 1927., 35. o. – Mindenképpen szükséges megjegyezni a leírás korrektsége tekintetében, hogy ekkor már Krecsányi Kálmán nem dolgozott a magyar államrendőrség kötelékében, tehát semmi esetleges feljebbvaló iránti rossz értelemben vett elfogultság nem „*kényszerítette*” a jellemzés készítőjét a valóságtól való elrugaszkodásra.

gította, nevelte és kifejlesztette a detektívtestület nívóját.” Rendszeresen jutalmazta a sikeres felderítéseket, amelyekhez a megfelelő anyagi háttér biztosításáról is gondoskodott. A detektívnek és vezetőnek egyaránt kiváló Krecsányi remek szervező, gyors helyzetfelismerő és döntési képességének is köszönhetően a példás fegyelemmel működő detektívcsapat egymás után folytatta le az „*európai hírnevű, világsikerű nyomozások*” egész sorát. Elfogták többek között azt az asztalos-varrónő párost, akik a lakásában – némi készpénzért és néhány ingóságért – megfojtottak egy újpesti nőt. „*Kinyomozták*” a „*rákosfalvai kegyetlen hitvesgyilkosság*” elkövetőjét, de döntő szerepet vállaltak az Aradi utcában történt „*darabolós*” gyilkos elfogásában is. A hirtelen elszaporodó „*tolvaj-kéj nők*” lopásainak felderítése is az ő munkájuk eredménye. Leleplezték a pozsonyi titkos pornográf nyomdát is, ahonnan egész Európát ellátták több nyelvű „*szennytermékkel.*” A magyar határon túli bűnesetek felderítésében is jeleskedtek a budapesti detektívek, ők fogták el például a *Fürstenfeld* melletti rablógyilkosság tetteseit, ezzel is öregbítve a magyar bűnügyesek hírnevét: „*a detektív főnök szobájában gyakorta megfordult egy-egy hírneves külföldi rendőrtisztviselő, aki a budapesti detektívtestület fejlett intézményét tanulmányozta s a külföld rendőrhatalmái sokszor teljes elismeréssel tapsoltak és gratuláltak a kimagasló, európai hírű nyomozati eredményekhez.*” Szépen gyarapodott a főkapitányság bővítése és felújítása során új helyre kerülő bűnügyi nyilvántartás is, a „*törzslapos*” rendszert alkalmazó dokumentációs központ immáron mintegy 180 fiókjában „*7.445 egyén volt nyilvántartva.*” Munkáját és magánéletét egyaránt emberség és megkérdőjelezhetetlen tisztesség jellemezte. Pályája csúcán is megtartotta régi módszereit. Soha nem engedett senkit bántalmazni. Meghonosította a nyomozások során a környezettanulmány készítését, mert véleménye szerint egy sértett múltjában a legtöbbször ott rejlik az elkövető.

A budapesti állami rendőrség élére 1906-ban új vezető került dr. Boda Dezső személyében⁴⁴, akinek első intézkedései közé tartozott a Detektívtestület kifejlesztése. Az iskolarendszerű detektív oktatás hiányára tekintettel

⁴⁴ „*Boda Dezső a budapesti rendőrség első, szigorúan kebelbeli főkapitánya volt, aki a ranglétra legelső lépcsőjétől egész pályáját a testületben töltötte el és aki alatt a budapesti*

elrendelte, hogy kéthetente „*bűnügyi értekezletet*” kell tartani, amelyek „*a tanulásra alkalmas konkrét esetek megbeszélése és megvitatása kapcsán*” lehetőséget nyújtanak a szakmai fejlődésre. 1907-ben 132 detektív dolgozott Krecsányi keze alatt (ekkor Bécsben 620, Berlinben 1 600 detektív volt). És közben a főváros lakossága évről évre nőtt, 1910-re az 1900. évi 782 985-ről, 970 159-re, miközben a rendőrség létszáma összesen 650 fővel gyarapodott. Ugyan az „*elégtelen létszámot*” a Detektívtestület „*energis nagyszerű vezetése és a testület tagjainak emberfeletti kötelességteljesítése*” némiképp ellensúlyozta, az teljesen világossá vált mindenki számára, hogy ez hosszútávon nem jelenthet megoldást. A Parlamentben Khuen-Héderváry Károly gróf (belügyminiszter) több esetben szót emelt a helyzet megoldása érdekében. A miniszter karakán kiállása és részben a közvélemény nyomása meghozta az eredményt. Az országgyűlés 60 fő felvételére adott lehetőséget, ezzel a detektívek száma 190-re emelkedett. Krecsányi az eddigi 20 helyett 28 különböző bűnügyekre szakosodott csoportot tudott felállítani. Az *1912. évi LX. tc.*⁴⁵ Kispestet, Erzsébetfalvát és Pestlőrincet is a fővárosi rendőrség illetékességi területéhez csatolta⁴⁶.

Személyzeti kérdésekben 1913-ban több lényeges döntés született. Krecsányi Kálmánt előléptették főkapitány-helyettesnek. A detektívfőnök „*félreállításként*” élte meg az új beosztást, egyes vélemények szerint a viszonylag visszahúzó Boda főkapitány túlságosan soknak találta a detektívfőnök „*nyilvános szereplését*”. A legendás bűnűldöző végül 1913 közepén fájó szívvel megvált a Detektívtestülettől, és átvette a Fogház- és Toloncügyi Osztály vezetését.

államrendőrség új korának teljes fejlődése, a nagy mű tökéletes betetőzése következett be. Tizenegy évig volt Boda Dezső a budapesti államrendőrség főkapitánya és e hosszú, példátlanul viharos és mozgalmas, a háborús rendészetet is felölelő időszak alatt az állami rendőrség munkateljesítményét, értékét és hírnevét megsokszorozta, az intézményt pompás vezérkara segítségével egész sereg jól bevált reformmal, alapvető újítással gazdagította s a testület szellemét hatalmasan növelte.” Vécsey Leo: A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma. M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. Budapest, 1927. 39–40. o.

⁴⁵ Szentesítést nyert: 1912. augusztus 8. Kihirdetve: Országos Törvénytár 15. szám. 1912. augusztus 13.

⁴⁶ Ezzel a fővárosi rendőrség illetékességi területe 28 366 hektárra változott.

Az I. világháború és az azt követő zűrzavaros időszak

A minisztérium és a főkapitány ezután is folyamatosan vizsgálta a rendőrség további fejlődési lehetőségeit. Ennek jegyében a főkapitányság épület-együtteséhez csatolták a Béla utca 5. és a Zrínyi utca 4. szám alatti házakat. Az 1913-as évet sokan csak a „*bűnözés rekordesztendeje*” névvel illették. A statisztikai adatok szerint a rendőrség 17 937 bűncselekményben járt el, ami 60%-os emelkedést jelentett a korábbi évhez képest. Ebben a cseppet sem barátságos helyzetben vette át a Detektívtestület vezetését dr. Nagy Károly. Akadtak ismét nagy port kavart bűnesetek, amelyekben a detektívek néhány nap alatt elfogták a tettest. Példaként említhető a Mágánás Elza néven közismert artistanő megölésének esete, amikor a holttest egy kosárba gyömöszölve került elő a Dunából.

1914-ben lángba borult Európa, és a detektívektől még az eddiginél is nagyobb helytállást várt el a haza. Már akik maradhattak a helyükön. Többek megkapták a behívó parancsukat, 10 főt a „*felsőbb katonai parancsnoksághoz rendelték*”, továbbá 8–10 fő szinte folyamatosan a vidéki nyomozási munkát segítette. Az 1914–15-ös esztendő – a háborús helyzetből adódóan – rendkívül sok, zömében új típusú feladatot adtak a detektívek számára. Tömegével végezték az idegenek, a gyanús elemek megfigyelését, közreműködtek a kémek felderítésében, a „*hadseregszállítási bűnügyek*”, az egyéb háborús visszaélések, az „*élelmiszeruzsora és árdrágítás*” elkövetőinek elfogásában. A gyors meggazdagodás vagy a hirtelen nagy vagyonszerzés reményében sok olyan ember is a bíróságon végezte, aki a „*büntető törvény paragrafusait azelőtt még óvatosan*” kerülgette, de a „*kecsegtető alkalomnak szinte narkotizáló*” befolyásának nem tudott ellenállni. E személyek főként a hadseregnek történő beszállítások körüli visszaélésekből próbáltak minél nagyobb hasznot húzni. Napirenden voltak az ál-jótekonysági akciók is, és a posta sérelmére a szokásosnál sokkal több lopást követtek el. A hitelezési csalások és a csalárd bukások helyét átvették az élelmiszer (cukor, kávé, liszt) és egyéb kurrens cikkek (petróleum, szén, fa, szesz) elkövetett deliktumok, illetve az árdrágítás. Az okirat-ha-

misítások is inkább katonai iratokra irányultak, illetve nagy számban állítottak elő illegálisan élelmiszerjegyeket is. A detektívek az erősen megváltozott körülmények ellenére is rajta tartották a szemüket a főváros bűntanyáin. A háború alatt felderített esetek közül a legnagyobb visszhangot Kiss Bélának, a cinkotai sorozatgyilkosság elkövetőjének elfogása váltotta ki.

Az 1917-es év első felének politikai viharai a rendőrséget sem kerülték el. Az év eleji kormányváltást követően dr. Boda Dezsőt érdemei elismerése mellett nyugdíjazták, utódja dr. Sándor László lett. Az államrendőrség hatáskörét kiterjesztették Csepelre is. A feladatok sokasodtak, de a detektívek egészségi állapota a háborús években a folyamatos túlterheltség miatt erősen megromlott. Az 1917-es esztendőben például 2 143 napot töltöttek betegállományban. A főkapitány felkérte Krecsányi Kálmánt, hogy vegye át 258 detektív irányítását. A létszám emelése azonban szóba sem jöhetett. Az év végén Krecsányi Kálmán átadta a Detektívtestület vezetését dr. Jeszenszky Gellért rendőrtanácsosnak. Az 1918–20-as évek káosza a rendőrséget sem kerülte el. Sokat elárul erről az időszakról, hogy nem készült évente jelentés, hanem a három évről adtak ki egyet⁴⁷.

A vesztes háború után 1918 őszére kialakult politikai káosz, a frontról hazatérő elégedetlen katonák és a nem kevésbé elégedetlen munkások megmozdulásai a Wekerle-kormány lemondásához vezettek. Az anarchia irányába tendáló események október 28-án a Lánchídnál a karhatalom és a tüntetők közötti – több halálos áldozatot követelő – összecsapásban csúcsosodtak ki. Az „*Őszirózsás forradalom*” irányító testülete, a Nemzeti Tanács felszólította Sándor László főkapitányt, Krecsányi Kálmán és Markovits Ince főkapitány-helyetteseket, hogy jelenjenek meg előtte. A három rendőri vezető nem tett eleget a felszólításnak. A Nemzeti Tanács küldöttei október 31-én eltávolították őket a főkapitányság épületéből azzal, hogy nincs szükség rájuk az új állami rendben. A Detektívtestület tagjai távol tartották magukat a politikától, de lévén, hogy a rendőrség energiáit a rend

⁴⁷ Vö.: Jelentés a Budapesti Állami Rendőrség 1918–1920. évi működéséről. Főkapitányság. Radó Izidor Nyomdai Műintézete. Budapest, 1921. 5–19. o.

helyreállítása teljesen felemésztette, a detektívek teljesen magukra hagyva vették fel a harcot az egyre elszaporodó rablások, fosztogatások, betörések elkövetői ellen.

Már majdnem rendeződni látszottak a dolgok, amikor 1919 telének végén újabb forradalmi események rázták meg az országot. Márciusban beköszöntött a proletárdiktatúra. A Tanácsköztársaság kormánya 1919. március 25-én megszüntette a rendőrséget, mint intézményt, és helyette felállította a minden karhatalmi szervet magába foglaló, országos hatáskörű vörös őrséget. A rendészeti feladatokat ellátó szervek nagy részének vezetői mellé politikai megbízottakat neveztek ki. A Detektívtestületet beolvasztották a Bünyügyi Osztály helyébe lépő szervezetbe.

Detektívek országszerte

A proletárdiktatúra bukását követően az új kormány megkezdte a vidéki rendőrsek államosítását⁴⁸. A Belügyminisztériumban létesített országos főkapitányi beosztásba dr. Nádosy Imrét, a fővárosi államrendőrségen főkapitánynak dr. Marinovich Jenőt, az újjászervezett – kibővült hatáskörű, nagyobb önállóságú – Detektívtestület élére Czibor Ferencet nevezték ki. A fővárosban a Detektívtestület – a Krecsányiék megteremtette alapokon, az előzőekben felvázolt szervezeti formában, szakcsoportokra tagoltan és a Det. szab. III. alapján megalkotott szabályokkal – viszonylag gyorsan megkezdte az érdemi munkát, és folytatta azt 1945-ös megszűnéséig.

Felállították a Központi Nyomozó Hivatalt (KNYH), amelynek legfontosabb feladata a vidéki rendőri szervek detektívmunkájának segítése volt. A KNYH 1924-ig működött, amikor a detektívek többségét átvette az önálló Politikai Osztály. A Det. szab. III. tartalmára figyelemmel számos rendeletben szabályozták a vidéken szolgálatot teljesítő detektívek jogait és kötelességeit, továbbá feladatellátását. Az országos hatáskörű államrendőrség megszervezése 1921 őszére fejeződött be.

⁴⁸ Vö.: 1919. október 1-jén kelt 5047/1919. M. E. rendelet.

A szervezésben és a tervek megvalósításában, és nem utolsósorban a hagyományok ápolásában⁴⁹ elévülhetetlen érdemei vannak az 1902-ben alakult egyesületnek, „*A m. kir. rendőrségi detektívek országos nyugdíjpótló és segélyező egyesületé*”-nek és vidéki szervezeteinek. A rendőri vezetés a munka mellett figyelmet szentelt a kulturális és sporttevékenységnek is. Ennek jegyében a Rendőrtiszti Atlétikai Club életre hívta a képzőművészeti csoportot, 1926-ban megalakult a Detektív Atlétikai Club, és egyre több sikeres fellépést tudhatott maga mögött a detektívénékkar is.

A rendeletek között akadt olyan – talán az egyik legfontosabb –, amely megszüntetett egy, a detektívekkel kapcsolatos 1886 óta fennálló hiátust. Dr. Dorning Henrik főkapitány-helyettes tervezete alapján 1923-ban megszülettek a detektívtanfolyamra és szakvizsgára vonatkozó rendelkezések⁵⁰, amelyek két célt szolgáltak: a detektívvé, illetve a detektívfelügyelővé való kinevezéshez kapcsolódó képzést és vizsgáztatást. A nyomozó elméjének pallérozódását segítették a nagy tapasztalatú szakemberek⁵¹ sorsa megjelenő művei.

A Detektívtestület 1920. január 1-jén 543 főből állt, amely 1926-ra 600 főre változott. Ez a költségvetési létszám 1938-ig állandósult, majd 1941-re 755 főre emelkedett, ami az országosan működő 1 310 detektívnek több mint a fele volt. A detektívfőnöki posztot 1922-től dr. Andréka Károly, Laky Lajos és dr. Szrubián Dezső töltötték be.

A '20-as években „*ijesztő módon*” emelkedni kezdtek az intellektuális bűncselekmények. A detektívek rengeteg csalási, sikkasztási, okirathamisítási, pénzhamisítási és csempészési ügyben nyomoztak. E jelenségre is tekintettel tovább folytatódott a szakosodás. A Detektívtestület az évtized közepén 69 alcsoportra osztott 7 főcsoportban végezte munkáját. A kor

⁴⁹ Például 1926-ban kiadták „*A 40 ÉVES BUDAPESTI DETEKTÍVTESTÜLET JUBILÁRIS ALBUMA*” című szakmatörténeti alapművet, útjára bocsátották „*A MAGYAR DETEKTÍV*” című szaklapot.

⁵⁰ Vö.: 18.881. B. M. számú rendelet.

⁵¹ Élen jártak e téren dr. Gellért Ede, Laky Imre, Nemes Sándor, dr. Szathmáry Róbert és Vécsey Leo.

kihívásaira reagálva létrejött két fontos egység, a valuta-ellenőrző és az utazás-ellenőrző detektívcsoport. A detektívek egészen a II. világháború végéig lelkiismeretesen igyekeztek megfelelni a választott hivatásukkal szemben támasztott társadalmi elvárásoknak, az egyre nehezebb körülmények ellenére töretlen lelkesedéssel léptek fel a köztörvényes bűncselekmények minden fajtája ellen.

A komoly nemzetközi hírnévnek örvendő Detektívtestület koporsójába az utolsó szeget az ideiglenes nemzeti Kormány 1690/1945. M. E. számú rendelete ütötte. A detektívből nyomozó lett. A nagy világégest követően a budapesti rendőrfőkapitány 7177/1945. számú rendeletében elrendelte a „*demokratikus ifjú magyar rendőrség*” első nyomozó tanfolyamának megtartását, amelyen olyan legendás detektívek is tartottak előadást, mint dr. R. Kiss Károly, dr. Knapik József, Nemes Sándor, Szabó Ödön és Tessényi János. Az előadások jegyzeteiből Kepes Ferenc rendőrnyomozó százados állított össze tankönyvet, amit még 1945-ben ki is adtak, „*Amit a detektívnek tudnia kell*” címmel. Az időszakra jellemző módon aztán az előadók többségét eltávolították a rendőrség kötelékéből, volt, akik ellen büntetőeljárást indítottak, és jó néhány detektívet családotól a főváros elhagyására kényszerítettek. Többségük sorsát még az '50-es években is figyelemmel kísérte az államvédelmi hatóság.

Végezetül emlékezzünk meg egy névsorolvasás erejéig a magyar állami rendőrség legendás bűnügyi felderítő szervezetének vezetőiről:

